

Artist Kom Binne: Amerikanen in Volendam deel 2

Honderden Amerikaanse kunstenaars trokken in de periode 1880 tot het begin van de Eerste Wereldoorlog in 1914 naar Europa en bezochten dan o.a. Katwijk en Egmond aan de Noordzeekust, de Veluwe, het landelijke Laren en Volendam aan de Zuiderzee. In Amerika was de industrialisatie al in volle gang en in Nederland trof men buiten de steden een vrijwel ongerepte wereld, waar het leven nog gelijkenis vertoonde met de in Amerika zeer bewonderde schilderijen uit de Gouden Eeuw.

Deze onbekende Nederlandse periode in de Amerikaanse kunst en cultuur werd door de Amerikaanse hoogleraar kunstgeschiedenis Annette Stott in 1998 beschreven in haar zeer leeswaardige boek "Holland Mania" oftewel "Hollandgekte".

In de gastenboeken van Hotel Spaander hebben zich in die periode rond 180 Amerikaanse kunstenaars ingeschreven en momenteel zijn er 228 namen van Amerikaanse kunstenaars bekend die Volendam hebben bezocht of werk over Volendam hebben gemaakt. Volendam werd namelijk ook bezocht door Amerikanen die in Amsterdam of elders in andere kunstenaarskolonies verbleven. Van de 1900 kunstenaars waarvan bekend is dat ze Volendam hebben bezocht of werk over Volendam hebben gemaakt is dus 12 procent Amerikaan!

In Amerika zeer bekende schilders als onder anderen Robert Henri, George Hitchcock, Walt Kuhn, Gari Melchers, Elizabeth Nourse en het schildersechtpaar Charles en Susan Woodbury-Oakes hebben Volendam met een bezoek vereerd. Ook het bekende schildersechtpaar John en May Evelyn Rettig bezocht Volendam meerdere malen, waarbij alleen van John Rettig veel Volendams werk bekend is.

John Rettig in zijn atelier in Cincinnati Ohio, op de achtergrond een schilderij met Volendams meisje.

Ook het bekende schildersechtpaar John en May Evelyn Rettig bezocht Volendam meerdere malen, waarbij alleen van John Rettig veel Volendams werk bekend is.

John Rettig (1858-1932)

John Rettig is geboren in Cincinnati in de staat Ohio, Amerika. Hij staat te boek als degene die het vissersdorp Volendam, dat vaak synoniem stond en staat voor heel Holland, bekend maakte in Amerika. Rettig kreeg zijn opleiding onder meer aan de School of Design in Cincinnati. Aanvankelijk maakte hij naam als ontwerper, schrijver en producent op het terrein van theater en opera. Hij was ook decorateur in de Rookwood aardewerkfabriek in Cincinnati. Hij ging schilderen op 15-jarige leeftijd en was van 1873 tot 1881 leerling van Edward Henry Pothast en Frank Duveneck aan de Kunstacademie van Cincinnati. Daarna heeft hij zich verder bekwaamd in Parijs onder Courtois, Prinnet en Collin. Hij maakte reizen naar Egypte (Luxor) en Mexico.

John Rettig, zelfportret, olieverf op doek.

Tijdens reizen naar Europa bezocht hij Nederland voor het eerst in 1903 en ontdekte Volendam. Hij en zijn vrouw May brachten daarna een tijd lang zes maanden van het jaar in Hotel Spaander door. John huurde ruimte voor een atelier op de zolder van een vispakhuis. Van 1905 tot 1907 logeerde hij in de zomers samen met zijn vrouw in het toen al beroemde hotel, waar destijds vrijwel alle kunstenaars verbleven. Tijdens het werk hield May de kindermodellen bezig. Daarvoor nam ze ieder jaar een kist vol speelgoed en kleding mee uit Cincinnati. Ze liep ook bruiloften en begrafenissen af en praatte met de vrouwen van het dorp. Op Johns verjaardag trakteerde ze alle modellen op gebak en vaak nam ze modellen mee voor een picknick of boottocht.

Volendam naar Cincinnati

Rettig schilderde het dorp, de bevolking, en dan vooral de kinderen en de omgeving en werkte ook elders in Nederland zoals in Veere en Dordrecht. Bij terugkeer naar Cincinnati namen de Rettigs grote hoeveelheden Volendamse kostuums, Nederlandse meubelstukken, tegels en keukengerei mee waarmee ze uiteindelijk thuis in 1905 een Volendams-Nederlandse kamer inrichtten die John als entourage voor de schilderijen gebruikte. Deze Volendam-room was gedurende de jaren 1905-1910 een centrum van sociale activiteiten in Cincinnati. Thuis maakten ze zo op alle manieren reclame voor Volendam, dat voor veel Amerikanen zo ongeveer een synoniem werd voor Nederland. John Rettig,

Schipper aan het roer van zijn botter, olieverf op paneel, VD 1907

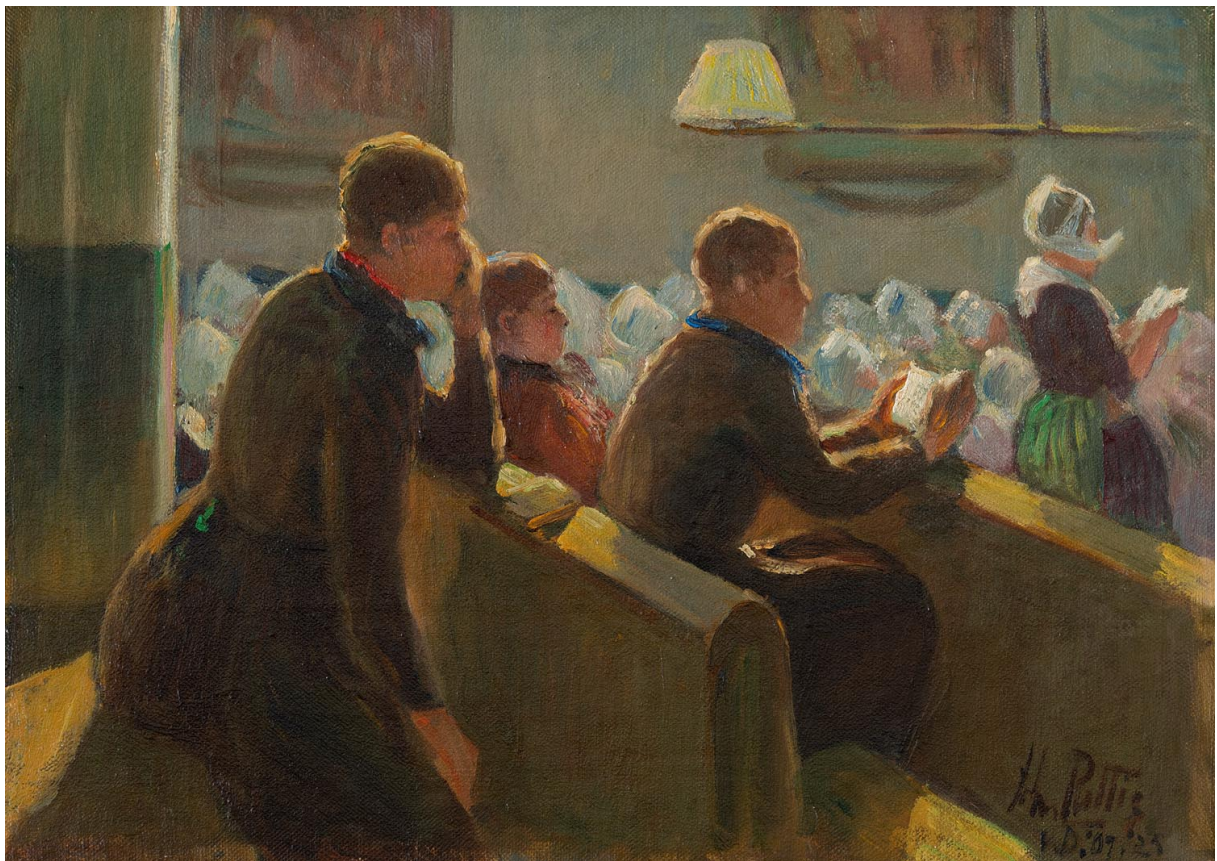
De familie Rettig, Heintje van de Knoest en de Vincentiuskerk

Aan het Havendijkje, dichtbij of tegen het atelier van John Rettig, woonde het grote gezin van Klein Hein Tol (Knoest 1867-1943) en Aris Schilder in een gehorige, door Leendert Spaander verhuurde woning. Zij kregen zeven zonen en vier dochters en mochten daar wonen omdat een van hun dochters in het hotel werkte. Rettig en zijn vrouw hadden geen kinderen en hadden veel liefde voor zoon Heintje van de Knoest (30-08-1901), toentertijd een gevierd schildersmodel. Hij was de vijfde in het gezin van de "Knoesten" en is later getrouwd met Neeltje Veerman (van de Consul). John Rettig en zijn vrouw boden aan Heintje te adopteren of als pleegkind mee te nemen naar de USA en hem zo een goede toekomst te garanderen, doch zijn ouders wilden dat niet. Rettig heeft Heintje van de Knoest in de periode 1905-1907 als broekenmannetje ontelbare malen uitgeschilderd. Later, als vader van zeven kinderen met ook wel eens problemen, liet Hein zich wel eens ontvallen: "Was ik maar naar Amerika gegaan".

John en May Rettig, die zelf geen kinderen hadden, raakten zeer gehecht aan hun Volendamse modellen. Ze namen de kinderen mee bij uitstapjes en organiseerden feestjes voor hen.

In diezelfde periode werd de Vincentiuskerk verbouwd en de katholieke familie Rettig toonde grote betrokkenheid bij de Volendamse gemeenschap. In tegenstelling tot verscheidene andere artiesten zat Rettig goed in zijn slappe was en schonk ten tijde van de verbouwing alle vrouwenbanken aan de kerk. Immers, in die dagen zaten mannen en vrouwen gescheiden. De vrouwen zaten voorin, de mannen achterin de kerk.

John Rettig, VD juli 1925, Zondagmorgen in de Kerk, olieverf op doek, 25 x 36 cm, particuliere collectie. Opvallend detail: Rettig schildert de mannen min of meer naast elkaar in de kerk in plaats van achter elkaar.

John Rettig (links) met zijn echtgenote May en Amerikaanse vrienden voor het schildersatelier.
Foto uit een album van John Rettig

Models for John Rettig, Cincinnati artist

De drie schildersmodellen op het bankje zijn Kees Tol "Abees", Geertje Kieft-Molenaar (Gaartje Kieft) en vrijgezel Dirk Kennedy, geëmigreerd van Broek in Waterland naar Volendam

Sale of market

Kitt's Dutch friends

Mrs. Schorr & two Dutch boys

John Rettig, Eleanor Heuch, Mrs. Davis, Kitt, Sara Sax & Mrs. Rettig in front of artist Rettig's studio in Volendam

Models for John Rettig

Foto's uit een album van John Rettig

**John Rettig, Breiend meisje in Volendams Interieur, aquarel
gehoogd met wit, VD 1929**

**John Rettig, Atelierwoningen Havendijkje in 1929 (nu rokerijtje), olieverf op board, 15 x 23 cm
Geveild: Sloans & Kenyon auction, 13 feb 2016, Chevy Chase, Maryland, Verenigde Staten**

Het adres was vroeger Wijk VII nummer 78, nu is het Havendijkje nummer 2. Het rokerijtje met voormalige atelierwoning erachter en eraan vast heeft dringend onderhoud en een beschermende monumentale status nodig. Het is een van de weinige bewaard gebleven panden met een atelierverleden uit de tijd van de kunstenaarskolonie. Actie gewenst!

Huidige situatie per 25-08-2024

John Rettig, De Nieuwe Baby, olieverf op doek, 41 x 51 cm, particuliere collectie

John Rettig, Maartje in het Rode Interieur 1906, olieverf op doek, 62 x 52 cm, particuliere collectie. Maartje Koning breiit ongestoord terwijl de kat de kunstenaar aankijkt

Voor het Rode Interieur heeft een van zijn Volendamse modellen, Maartje Koning, geposeerd zoals blijkt uit zijn notities in de John Rettig Papers, Smithsonian Institution, Archives of American Art, Washington DC. Maartje is aan het breien in een roze-rood natuurgetrouw weergegeven Volendams binnenhuis waarvan de houten wanden “appelbloesem” zijn geschilderd. Links zijn de deuren van de bedstee te zien, daarnaast de onderkant van de console waarop een heiligenbeeld staat met daarbij een devotielichtje. Maartje zit met haar voeten op een stoof en heeft alle aandacht voor haar breiwerk. Volendammer vrouwen waren van jongs af aan gewend om te breien. Zelfs als ze op straat liepen ging het breiwerk mee en werd er al lopende doorgewerkt. In de ouderlijke bedstee hing tegen de zoldering een krib voor de baby en onder het bed van vader en moeder bevond zich “het keldertje” waar al naar gelang de leeftijd ook nog enkele kinderen sliepen. In een andere bedstede sliepen de oudere jongens en meisjes tot hun twaalfde jaar. Daarna sliepen de jongens vaak in de kooi van vaders botter en de meisjes gingen aan het werk bij een boer in de omgeving of uit dienen in Amsterdam bij een “mevrouw”. Ze kwamen dan vaak vele weken achtereen niet thuis.

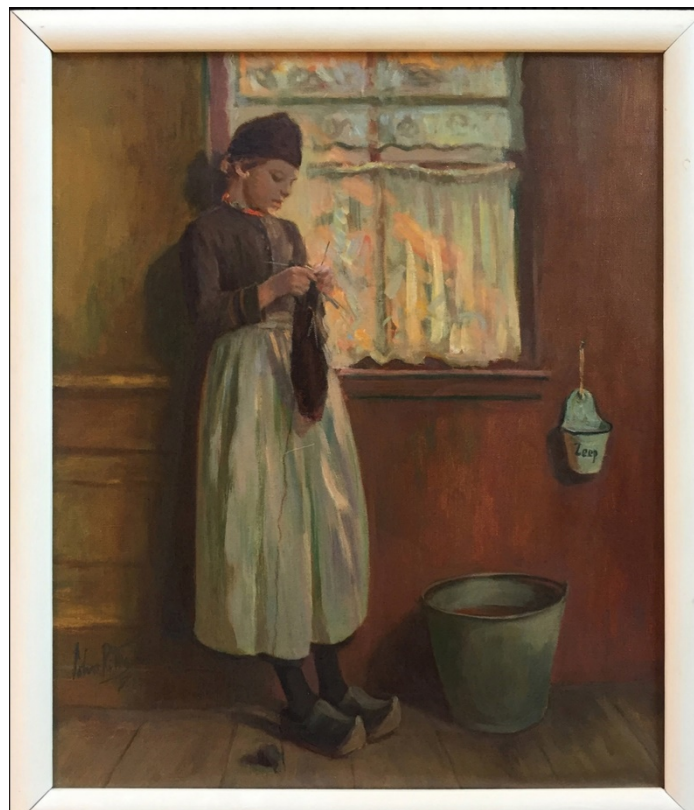
John Rettig, Volendams meisje poetst het koper, VD 1925, olieverf op paneel. Het slot met kralen werd waarschijnlijk op verzoek van de schilder gedragen.

**John Rettig VD 1905, Geertje Met Pop, olieverf op paneel, 41 x 32 cm, particuliere collectie
Wellicht Geertje Zwarthoed Doede**

Foto van H. Dunning met enkele kunstschilders die in september 1905 in Hotel Spaander verbleven. Op de eerste rij zit rechts het nog jonge schildersmodel Hille Butter. Daarachter zijn te herkennen Rudolf Possin, Willy Sluiter met wandelstok en Rudolf, de jongste zoon van Leendert Spaander. Op de derde rij zien we Julius Schrag en Max Kahn. Bovenaan in de botter staat John Rettig.

John Rettig, Breien in het licht, aquarel, 50 x 40 cm

John Rettig, VD 1907, aquarel gehoogd met wit, doorgang van de Dijk naar het Doolhof, destijds de trap naar de Kuil genoemd. Deze trap was jarenlang de kerktrap. Het kerkvolk moest er naar beneden om daarna via drie bruggetjes de kerk te bereiken: over de dijksloot (gedempt in de jaren 1870-1880), van het Landje naar het Werfie, van het Werfie naar het Kerkeland. Op de achtergrond de molen van de Meereboer Jan Buis.

Aan de dijk links de winkel van Jacob Buijs, recht tegenover hotel Spaander. Jaap Buijs verkocht levensmiddelen, waaronder ook kaas. Die bood hij aan in "lekkere brokkies", vandaar zijn bijnaam "Lekkere Brokkie". Jaap leefde ook een periode in onmin met pastoor Van der Weiden omdat hij geweide kaarsen verkocht. In het bovenlicht van zijn winkeldeur had hij laten aanbrengen: "Jacob Buijs, winkelier zoo lang als 't duurt".

In het pand rechts begon de Karel Simons later een winkel in schilders benodigheden, met grote letters stond er "ART STORE" op het dak geschilderd. Ook kregen kunstenaars de mogelijkheid om er te exposeren.

Dezelfde plaats in augustus 2024, op de achtergrond geen molen van de Meereboer meer, maar een C2000-zendmast voor nooddiensten nabij de bibliotheek, die boven de daken van Doolhof en achterliggende Oude Kom uitsteekt.

John Rettig, De Dijk, olieverf op doek, 1925

Het atelier van John Rettig. Links een schilderij van een Volendams meisje. Rechts zijn schilderdoos en kwastenpot.

In de jaren twintig keerde Rettig nog terug naar Volendam en tekende het gastenboek van Spaander in 1925 en 1929. Rettig meldde in 1930, bij een van zijn laatste bezoeken aan Volendam, dat hij 81 bezoekers uit Cincinnati had gehad. Toerisme en kunst bleken elkaar te stimuleren. John Rettig overleed in 1932 op 73-jarige leeftijd. Hij liet de Hollandse voorwerpen uit zijn studio na aan het Netherlands Museum, thans Holland Museum in Michigan. Ze vormen een tijdcapsule. Vooral de destijds splinternieuw meegenomen Volendammer kleding is uniek te noemen, want in tegenstelling tot Marken waar antieke kleding overging van moeder op dochter werd in Volendam de oude kleding destijds vele malen opgelapt en uiteindelijk weggegooid.

Stichting Artist Kom Binne, juni 2023

Bronnen:

Annette Stott: Holland Mania

Annette Stott et al: Dutch Utopia

Brinkkemper et al: Volendam Schildersdorp

Andre Groeneveld en Brian Barrett: Volendam Kunstenaarsdorp

Hans Kraan: Dromen van Holland

Beste lezers van het Bedakkertje,

Stichting Artist Kom Binne brengt naast deze bijdrage aan het Bedakkertje ook een gratis nieuwsbrief per e-mail uit in pdf-formaat.

Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden voor deze nieuwsbrief per e-mail naar

redactieakb@gmail.com

Zie voor meer informatie ook onze website op www.artistkombinne.wordpress.com

Namens Stichting Artist Kom Binne

Peter Veerman

Peter Kersloot

Klaas Kes

Piet Koning

Jan Schilder Vik